

Calaceit i la pedra seca

Aquest mes de maig, la capital cultural del Matarranya acull la 8a Trobada per a la preservació del patrimoni de la Pedra Seca. [p.6]

El Dia de la Faldeta

La festa dedicada al vestit tradicional fragatí, després de gairebé 40 anys celebrat-se, és reconeguda com a Festa d'Interès Turístic Nacional. [p.8]

TEMPS DE FRANJA

digital.21

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Vint anys de columnisme

Aquest abril es celebra el 20è aniversari de la columna 'Viles i gents', publicada ininterrompudament al periòdic La Comarca d'Alcanyís. [p.14]

Al·legacions de Clarió

L'associació de pares del Matarranya en defensa del català, presenta al·legacions al currículum aragonès per a secundària i batxillerat. [p.18]

“AL MEU PAÍS LA PLUJA NO SAP PLOURE”

Conseqüències
dels aiguats
al Matarranya

[p. 5]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Cultura
- 14 Tema del mes
- 15 Aragó
- 17 Galeria de Personatges
- 18 Països Catalans
- 19 Opinió

Imatge coberta: Destrosses a la carretera N232 prop de Torredarques. Foto ©Rubén Lombarte/Ràdio Matarranya

TEMPS DE FRANJA digital 21

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d' Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d' Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, M. D. Gimeno, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Carles Sancho.

El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.

La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Esplugas, Glòria Francino i Josefina Motis.

Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montdús, Ramón Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellès

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinensa:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patrito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roours:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Spain is different

Us presento diverses notícies relacionades amb l'accident de fa poc Barcelona-Düsseldorf i els catalans vistos des d'Espanya. Tret de *Lo Jornalet* del 27-3-15 i *Vilaweb* del 28.3.15.

—*Lo del accidente de avión me parece muy bien si había catalanes dentro de él*

—*A ver, a ver, no hagamos un drama, que en el avión iban catalanes, no personas*

—*Vale, lo voy a decir yo, pero media España está pensando que ojalá los 45 apellidos españoles sean de catalanes, vascos y panchitos.*

—*Ojalá que sean todos catalanes los muertos en el accidente de aviación que volaba entre Barcelona y Düsseldorf*

—*Una pena de los 42 catalanes muertos, tendrían que haber sido 100 o más*

—*Qué son 100 catalanes muertos en un accidente de aviación? POCOS, MUY POCOS*

Això és només una petita tria. N'hi ha moltíssimes més d'aquestes declaracions.

No em consta, que alguns madrilenys o sevillans —per donar dos exemples de grans ciutats castellanes— hagin sortit en defensa dels catalans enfront d'aquests atacs. Tant de bo que algun n'hi hagués, perquè si no n'hi ha cap, haurem de concloure, que tot plegat és una bona prova dels afanys catalanocidis d'un abassegador nombre d'espanyols.

Artur Quintana

Una mostra molt interessant

Per a mi, l'exposició de Ferran II al Palau de l'Aljaferia de Saragossa és molt interessant, molt bella i molt original. Davant les típiques exposicions que ens emmarquen els personatges en relació amb els seus contemporanis i amb la societat que els va envoltar, donant molta importància al context extern, aquesta és una exposició que parteix del que s'interpreta com la visió d'un rei, preparat per ser-ho des de nen, a partir de les seves pròpies cartes, el seu testament, els capítols del seu matrimoni, els objectes, les devocions, la música que va estimar, etc. És una joia. No ofèn ningú. I reuneix jueus i cristians en el 25 de desembre (mitjançant la joia del canelobre de la llum jueu —guardat al Museu de Terol— i dels signes del Nadal cristià, en una petita vitrina) o cristians i moriscos amb la contraposició d'objectes en una altra vitrina. Permet veure com Ferran II mira, com es pot veure a l'estàtua portada de Granada, als seus néts Carles I i Ferran, emperador (en sengles retrats). En fi, que cal veure-la amb deteniment. És una mostra de caire personal i reflecteix molt treball i unes peces que procedeixen de l'època del rei i en un palau al qual el rei va viure. Enhorabona als comissaris: Àngel Sesma, Carmen Morte i José Félix Méndez, que han treballat amb una entrega i una saviesa admirables.

Maria Antonia Martín Zorraquino

Professora de la Universitat de Saragossa

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL
matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
 ALTOARAGONESES
 Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
 D'ESTUDIS
 ILERDENCS
 Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Revista de les Comarques
 Catalanoparlants d'Aragó

SUBSCRIU-T' HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Què important és el ciutadà en període electoral!

Quan s'apropen les conteses electorals, els partits polítics que estan governant se n'obliden dels incompliments del programa que van presentar en eleccions anteriors, i habitualment els tornen a presentar més o menys disfressats per a que no se'ls pugui identificar amb els punts o capítols incomplets. Tots els punts programàtics són de bell nou, així ho discursen, i com la memòria dels electors es tan i tan curta..., embollica que fa fort i "quantes coses farem si som votats!" Si més no, se n'obliden també d'allò que han fet i que els convé que els votants tampoc se'n recordin. El grau d'aproximació als electors en període electoral és extraordinari: propaganda als mitjans de comunicació, mítings, trobades, visites als domicilis privats per fer un inventari dels desitjos dels votants, i tot allò que el lector coneix o pot imaginar. Tot amb tot, cadascú dels ciutadans es fa la pregunta, o se l'hauria de fer: per què ara són tan important i tan necessari i durant el quatre anys passats cap governant, ni inclús cap partit polític, m'ha demanat la meua opinió envers el que fan els polítics al govern i a l'oposició? S'han interessat en saber el que pensava de les grans decisions que han pres en el transcurs dels quatre anys passats? Si una democràcia només és votar cada quatre anys, amb ben poca cosa ens conformem, oi?

A tall d'exemple, ben concret i entenedor, ens volem referir a l'actitud del PAR en el que fa referència a les llengües pròpies d'Aragó, el català i l'aragonès. Conegut és de tots la forta pressió del PAR que va fer en el moment de redactar l'actitud, catalanofòbica i inútil Llei actual de Llengües del govern del PP-PAR per desterrar el nom de català i aragonès, entre altres coses. Van haver de recórrer a dos vergonyoses i llargues descripcions que mai van pensar que s'hi podien acronimar en LAPAO i LAPAPYP, escarni d'ambdós partits i riota de qualse-

Hem d'acabar d'aixecar el portell de la democràcia

vol persona amb sentit comú.

La transmutació del PAR ha estat inversemblant. A finals dels 90, la seua posició s'identificava per una relativa defensa del català i l'aragonès i així es va demostrar en diverses ocasions. Intentaven diferenciar-se del PP que sempre ha estat claríssimament en contra de les llengües pròpies. Quan el PSOE, amb el suport de la CHA, va tirar endavant la raonable, però timorata Llei del 2009 es va anar posicionant cada cop més en contra. Tots recordem el discurs de la diputada del PAR, María Herrero, el dia de l'aprovació de l'esmentada Llei. Com hem comentat anteriorment amb relació a l'actual Llei del 2013, la posició del PAR envers l'eliminació del mot "català" va ser molt més dura que la del PP. Si voleu més contradiccions: amb motiu d'una contesa electoral anterior, María Herrero, va dir en un míting en terres del Matarranya, que com ella havia estudiat a Lleida, entenia molt bé als ma-

tarranyencs, quan prèviament havia dit que al Matarranya no es parlava català. Per què no s'adonava de la contradicció de relacionar el català de Lleida amb la llengua del Matarranya, dita LAPAO segons ella mateixa? L'explicació és ben fàcil: s'aproximaven unes eleccions.

Per si faltava alguna cosa més, el senador del PAR, José María Fuster, cap de llista del 2011 a l'alcaldia d'Alcanyís, i actualment candidat *cuñero* –dit també paracaigudista– a Vall-de-roures, ha manifestat recentment **que coneix perfectament les necessitats de Vall-de-roures perquè fa dues dècades va treballar a la zona, a la qual ha seguit molt unit pel seu partit. A més, va afegir, que tampoc tindria problemes lingüístics perquè "entiendo el catalán"**. Són tan semblants el català i la llengua de Vall-de-roures, tan semblants, que són la mateixa llengua, oi, benivolgut lector? I tot, perquè s'apropen les eleccions. Que guanyin els mes democràtics!

Fira del Vi i Mercat Medieval a Queretes

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

La XVI Fira del Vi i XI Mercat Medieval es van celebrar a Queretes els dies 28 i 29 de març. Aquests tipus de demostracions, a les petites viles, necessiten d'una perfecta planificació i col·laboració de tot el veïnat. Així haurà estat a Queretes, perquè només podem qualificar la d'aquest any d'èxit total per la gran quantitat de visitants i per l'espectacularitat ornamental de la majoria dels carrers de la vila. Cridava l'atenció la perfecta simbiosi entre les 70 parades de tot tipus de pro-

Fira del vi i fira medieval a Queretes
JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

ductes i les façanes tan ben restaurades i endreçades amb els pendons familiars i banderoles. La Plaça Major era un goig al migdia, on la bellesa dels edificis rivalitzava amb els vestits multicolors d'inspiració medieval i el ritme compassat d'instruments de percussió. A les placetes dels voltants s'hi veien jocs i espectacles variats.

Al pavelló de la Fira, unes 20 botegues de la comarca i dels voltants oferien la degustació d'un ventall de vins propis. No direm noms,

però si que volem deixar ben clar que vam degustar veritables vins de garnatxa —blanca i negra—, carinyena, syrah, xarel·lo i altres —varietals i coupages. Vins joves i altres de bastants mesos de descans en barriques de roure, Un munt d'aromes, de perfums, de sabors..., de plaer.

No cal dir que l'any que ve tornarem a la Fira de Queretes. La recomano a tothom que pugui anarhi, a poder ser amb un conductor abstemi. Si aneu m'ho agraireu.

L'ESMOLET

Convivència intergeneracional // Carles Terès

Fa poc, a la Fira del Llibre d'Ares, vaig assistir a la presentació del llibre *La còlera del bandejat*, d'en Francesc Bellmunt (l'historiador, no el cineasta). Va ser extraordinària, no pels mitjans emprats ni per la posada en escena —en això va ser extremament frugal: l'autor assegut en una cadira sense cap taula i el llibre col·locat dret sobre un caixó de fusta (o de cartró). L'extraordinari va ser com en Bellmunt va ser capaç d'atraparnos amb la seua xerrada (sense cap paper escrit, sense *powerpoints*) i fer-nos entrar en el món que retrata la novel·la, el segle XVII als Ports i l'Alt Maestrat. I, entremig, narrar la peripècia vital de l'escriptura, el perquè de les opcions triades, el model de llengua, l'ambientació. Un comunicador nat.

Tot aquest preàmbul per esmentar una cosa que va dir-nos

cap al final de l'acte. Després de disculpar-se per si algú de l'auditori se sentia al·ludit, va explicar que planyia els seus amics de ciutat perquè es perdien tot el que suposa la vida en una població menuda. En Bellmunt es congratulava d'haver pogut créixer a Albocàsser, on la convivència entre diverses generacions en els espais públics i privats li ha permès accedir a la història, a les històries que el configuren com a persona pertanyent a un col·lectiu. Ens parlà de quan era xiquet, al cafè, escoltant quasi sense voler els vells, els fadrins, les mestresses fent la tertúlia mentre jugaven a cartes. Viure a un poble té força inconvenients, tots ho sabem, però alhora és una oportunitat única de connectar amb la saviesa que ve d'antic d'una forma orgànica, natural, plena.

La DGA ampliarà les ajudes per les inundacions

També s'inclouran els danys per les riuades de març al Matarranya

// RUBÉN LOMBARTE

El Govern d'Aragó ha anunciat que s'amplia l'àmbit territorial d'aplicació del decret, aprovat el passat 9 de març, per fer front a les pèrdues ocasionades per la crescuda de l'Ebre. En el Consell de Govern de primers d'abril, la

DGA va anunciar que "es mantenen les mateixes ajudes destinades a pal·liar les males materials en les cases i eines domèstiques, explotacions agrícoles, ramaderes i forestals, espais industrials i mercantils i a favor de les persones afectades, així com les dirigides a la reparació d'infraestructures i serveis públics, d'aquells municipis que el passat

mes de març van patir la crescuda del riu Matarranya i els seus afluents". Unes ajudes de compensació que responen als efectes del temporal, i que en el cas del Matarranya van afectar en especial a trams de carretera, bancals de conreu i problemes en les captacions d'aigua de boca, sobretot a la conca del riu Matarranya, però també a l'Algars i el Tastavins.

Un temporal que va recuperar els fantasmes del passat mes de juliol, quan les tronades van fer créixer les valls i van afectar les captacions d'aigua de boca de Valljunquera, la Vall del Tormo, Calaceit i Massalió. Durant el temporal de març, Valljunquera es va salvar d'estos efectes per la crescuda del Matarranya, mentre que els altres tres pobles banyats pel riu es van quedar durant uns dies sense poder beure aigua de l'aixeta degut a l'alt nivell de terbolesa. Durant uns dies, i fins que

l'aigua va ser declarada apta per al consum humà, els bombers van haver de subministrar estos municipis de la conca del Matarranya. La crescuda del riu també va afectar les infraestructures de Massalió, da-

Efectes de la pluja a la carretera de Ràfels

RÀDIO MATARRANYA

nyades per la força de les aigües. A la conca de l'Algars, Lledó va estar uns dies sense poder beure i cuinar amb aigua de l'aixeta. Igual que a Mont-roig. A Pena-roja, la força dels barrancs a l'Escresola va fer malbé la canalització que baixa de l'Ullal de Mascaró.

Des de Calaceit han decidit actuar d'urgència, agafar el bou de les banyes i el consistori ha anunciat que es farà una presa alternativa d'aigua potable per al poble. D'esta forma, Calaceit se subministrarà d'aigua de boca de dos maneres. Per un costat, a través de la captació del riu Matarranya, la que té a dia d'avui. I per un altre, a través d'este pou, que tindrà uns 25 metres de fondària i es farà al mateix riu Matarranya, i que no es veurà afectat pels microorganismes i la terbolesa de l'aigua en cas de crescudes del riu com la que hem patit esta primavera. I és que el que no havia passat en

dinou anys, com ara que els veïns no puguen beure de l'aixeta perquè l'aigua baixava tèrbola, s'ha repetit ja dos vegades en només vuit mesos. Per la seua part, el Govern d'Aragó també ha cridat este abril a diferents

municipis del Matarranya per determinar quines obres d'urgència cal fer, ja que el subministrament d'aigua és una prioritat.

Al marge de les captacions d'aigua, el Matarranya ha patit altres problemàtiques durant el temporal. A Mont-roig, sense anar més lluny, es va produir un petit despreniment de la Mola que va encendre les alarmes entre els

veïns. També a Mont-roig vam patir molts problemes amb la circulació i trànsit viari. En el cas de la A-1414, via que connecta els pobles del sud de la comarca amb Vall-de-roures, es va viure un fort despreniment que va afectar la calçada. Encara que per a preocupant, la nova solsidea que va registrar la N-232 entre Mont-roig i Torredarques, que va obligar actuar recentment a Carreteres perquè va quedar molt perillós eixe tram. A Ràfels es va ensorrar una casa, mentre que les comunicacions d'esta vila van quedar molt malmeses. Entre el poble i l'enllaç a la N-232, la circulació va quedar tallada per una enorme pedra. Entre Ràfels i La Portellada també va baixar un tros de carretera. Encara que per a espectacular, l'estat de la via TE-V-3303 entre Arenys de Lledó i Lledó. Els despreniments van deixar alguns trams de la via intransitables i plens de roques i fang.

VIII Trobada per a la preservació del patrimoni de la Pedra Seca

// ANNA SOLÉ

Com hem anat informant anteriorment, des de l'Associació Cultural del Matarranya estem organitzant la VIII Trobada d'estudi per a la preservació de la Pedra Seca als territoris de parla catalana que es celebrarà a Calaceit els dies 15, 16 i 17 de maig de 2015.

Aquest esdeveniment forma part de les Trobades bianuals en defensa del patrimoni en pedra seca que té com a finalitat difondre i donar a conèixer l'immens patrimoni immoble que

gaudeixen les terres de parla catalana. I cada vegada les Trobades es realitzen en diferents indrets, facilitant l'intercanvi, el coneixement i fent possible l'acostament geogràfic i cultural. Aquestes estan promogudes per la Coordinadora d'Entitats per la Pedra Seca, un grup multidisciplinari sense ànim de lucre que aplega entitats, associacions i col·lectius de caire divers amb l'objectiu de difondre, coordinar, intercanviar i vetllar pel patrimoni cultural de la pedra seca català.

Els objectius principals són:

- Donar continuïtat a les trobades organitzades per la Coordinadora d'Entitats per a la Preservació del Patrimoni de la Pedra Seca.

- Posar en valor el Patrimoni de la Pedra Seca a la comarca històrica del Matarranya.

- Crear un espai de comunicació per aprofundir en el coneixement d'aquest patrimoni a les terres de parla catalana i afavorir l'intercanvi d'experiències sobre la seva protecció.

- Consolidar una dinàmica de treball que pugui ser útil i pugui tenir continuïtat en properes trobades.

Els eixos temàtics que es tractaran

seran Vocabulari i toponímia, Catalogació, Biodiversitat i paisatge i Característiques constructives.

El programa, a més de ponències i comunicacions molt interessants, està farcit d'actes oberts a tothom que hi vulgui assistir. Farem un tast. El divendres començarà la jornada a la tarda amb la benvinguda als participants per part de les institucions implicades, seguidament José Antonio Benavente, arqueòleg i gerent del Consorci Patrimonio Ibérico de Aragón realitzarà una ponència amb el títol *Piedra Seca y técnicas de construcción de época ibérica en el Bajo Aragón*. Inmediatament després començaran les sessions de treball de l'àmbit Vocabulari i Toponímia. Vora les sis de la tarda anirem al Museu Joan Cabré a inaugurar l'exposició *Pedra Seca al Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre*.

El dissabte començarem la jornada del matí amb les ponències i comunicacions sobre els àmbits de Característiques Constructives i Catalogació. Després de dinar, tot passejant, anirem fins el poblat iber de Sant Antoni, on farem una visita guiada per entendre millor com es

vivia en aquest poble.

Diumenge tindrem una sessió més atapeïda, però no menys interessant. A primera hora tractarem l'àmbit de biodiversitat i paisatge, amb la ponència de Paloma Ibarra, directora de la Càtedra Matarranya *La piedra seca en los paisajes de la comarca del Matarranya*. Paral·lelament a la Llibreria Serret de Vallderoures es faran la presentació de lli-

bres sobre la temàtica de pedra seca, amb l'assistència dels autors. A mig matí, a Calaceit, la taula redona *L'arquitectura de la pedra en sec: patrimoni i paisatge* ens donarà diferents visions sobre la pedra seca des de diferents disciplines acadèmiques. Abans de dinar es presentarà la seu de celebració de la propera trobada i gaudirem de la intervenció artística de Rufino Mesa, escultor i artista resident a Tarragona. Després del dinar de cloenda, a l'ermita de Sant Cristòbol, i ja per acabar, per segona vegada al Matarranya, Pep Gimeno "Botifarra", actuarà al Pavelló Municipal de Calaceit a les 5 de la tarda. "Botifarra" és un cantaor valencià que ha recuperat les cançons populars i els romanços tradicionals de la cultura de transmissió oral, moltes compartides amb la música del Matarranya. Jotes, romanços, malaguenyes, cants de batre formen part del seu repertori.

Esperem que tots gaudiu de aquestes jornades

El termini d'inscripcions finalitza el 8 de maig de 2015.

Tota la informació la podeu trobar a <http://www.trobadapedraseca.cat>

Més de 500 participants a la Trotamons 2015

// ROSA ARQUÉ

La Trotamons, la prova ciclista que cada primavera s'organitza al Baix Cinca, es va celebrar el dia 11 d'abril. Els participants, més de 500 *bikers*, podien triar entre dos recorreguts que passaven pels termes de Fraga, Vilella de Cinca i Candanos, un de 110 km i l'altre de 52.

Els participants i organitzadors consideren que la Trotamons és una prova exigent i dura però que es pot fer amb una mica de preparació, sobretot el trajecte més curt, perquè l'objectiu és la diversió amb la bici.

L'organització de la prova depèn del Club Ciclista Fraga, però hi col·laboren la Comarca del Baix Cinca, els Ajuntaments de Fraga, Vilella de Cinca i Candanos voluntaris i empreses. Entre tots s'aconsegueix preparar una prova que cada any va a millor i que suposa un aparador a tots els nivells per la Comarca del Baix Cinca.

Dia de la faldeta, Festa d'Interès Turístic Nacional

// ROSA ARQUÉ

Fa gairebé 40 anys, la Peña Fragatina va decidir fer un homenatge a les dones que encara portaven lo vestit tradicional pels carrers de Fraga. Actualment aquell homenatge ha passat a ser un dia de festa gran a la capital del Baix Cinca on,

Desfilada del
Dia de la
Faldeta
AJUNTAMENT
DE FRAGA

a part de la Peña Fragatina i l'Ajuntament, moltes associacions i particulars participen per preparar un seguit d'actes que busquen mostrar costums i, sobre tot, la varietat i la riquesa del vestit tradicional de Fraga.

Gràcies a l'esforç de tota eixa gent, lo Dia de la Faldeta, ha estat declarat Festa d'Interès Turístic Nacional, segons ha anunciat l'Alcalde de Fraga Santiago Escàndil. Ara el repte és augmentar el nivell de la festa i aprofitar eixa oportunitat per donar a conèixer Fraga a tots els turistes que hi viuen.

Enguany, lo dia de la Faldeta s'ha celebrat lo dia 26 d'abril, sempre es fa el cap de setmana més proper al Dia d'Aragó, i malgrat les quatre gotes que han caigut, la gent ha respost molt bé i s'han pogut fer tots los actes del matí. Los convidats a la boda fragatina,

fil conductor de la festa, han eixit de la Plaça Sant Salvador i s'han passejat per totes les estampes preparades al casc històric. Pels carrers de Fraga no s'hi cabia i feia tot lo goig veure tantíssima gent, joves i grans lluint mocadors, faldetes i balons.

Maria de Lluna i el seu senyoriu de Fraga tema del nou llibre de Joaquim Salleras

// PEP LABAT

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA va presentar el dimecres 22 d'abril al Palau Moncada de Fraga el llibre *Col·lecció diplomàtica de la reina Maria de Lluna en relació amb el seu senyoriu de Fraga (1396-1406)* de l'historiador fragatí, Joaquim Salleras Clarió. La publicació forma part de la col·lecció Gallica Flavia, sèrie de treballs dedicats a la història de la nostra comarca.

Pel títol del treball es dedueix que l'objectiu de l'estudi no és solament tractar la figura de la reina Maria de Lluna, sinó de presentar també tots els documents que ha localitzat l'autor en aquest últims anys, referents a la relació de la reina amb la localitat de Fraga, període en la qual la vila s'integra al regne d'Aragó. Les cartes i les notícies sobre Fraga són nombroses. Joaquim Salleras, l'autor, confessa que el seu mestre en la investigació havia estat don José Salarrullana de Dios, però aquell historiador fragatí, en el seu temps, no va oferir més de mitja dotzena de documents sobre aquesta noble reina.

Maria de Lluna seria la darrera reina de la Corona d'Aragó, abans de passar tots els seus territoris i els del seu marit, Martí l'Humà, a mans dels reis castellans de la casa de Trastàmara. El seu interès per Fra-

ga s'entreu al llibre, ja que les llargues absències del seu marit, el rei Martí, la van obligar a dirigir-se directament als seus súbdits i, especialment, als dels seus senyorius.

Després de presentar-nos una semblança personal de Maria de Lluna, com a dona, mare i regent, ens unirà els lligams dels ascendents i hereus amb la casa del Lluna de Sogorb (València), que fins ara es mostrava desconeguda. Després, l'autor fa una descripció del senyoriu de Fraga a finals del segle XIV i els impostos que les tres comunitats religioses de Fraga — cristians, moros i jueus — pagaven a la Corona. Potser encara són més interessants, per la novetat, els successos que van esdevenir a Fraga durant aquest anys de canvi de segle, on l'aportació de l'autor encara és més inèdita. A més, la història està contada de la forma més senzilla

Joaquim Salleras i Pep Labat durant la presentació del llibre
JULIO MORENO

possible, encara que immersa en el pensament i llenguatge medieval. Al final del llibre, Joaquim Salleras ens facilita una llista de conceptes propis de l'època i un llarg llistat de pobladors citats en la documentació coetània.

La personalitat de Maria de Lluna havia interessat a tots els historiadors medievalistes. Malgrat que s'havien escrit alguns treballs molt interessants sobre aquesta dama, és la primera vegada que es presenta un estudi de Maria de Lluna i la seua relació amb Fraga.

La ICF fa públic el Premi Franja 2013

// REDACCIÓ

La Iniciativa Cultural de la Franja ha decidit atorgar el Premi «Franja: cultura i territori» corresponent a l'any 2103 a Josep Mauri i Gràcia (Barcelona, 1932) i a Francesc Mauri i Domènech (Barcelona, 1966). A Josep Mauri, amb arrels a Casserres del Castell (Ribagorça), per haver estat un dels principals promotors del concepte «Franja», així com de la revista *Temps de Franja*; i a Francesc Mauri, per la difusió d'aquest terme des de diversos mitjans de comunicació. El lliurament del premi tindrà lloc al novembre en la gala anual de l'IEBC.

Alumnes de set instituts d'Aragó i Catalunya descobreixen el món de Moncada a Mequinensa

// ROSA ARQUÉ

El dia 17 d'abril, l'Ajuntament de Mequinensa i la companyia de teatre Mea Culpa van preparar una activitat per aprofundir en el coneixement de la realitat de la Mequinensa de Jesús Moncada. Hi van participar 350 estudiants, d'ESO i Batxillerat, dels instituts de Flix, Seròs, Mora d'Ebre, Falset, Deltebre, Fraga i Mequinensa.

D'una banda, a la Sala Goya, la companyia Mea Culpa va presentar l'obra *El darrer dia al Cafè de la Granota*, on els records dels protagonistes permeten enllaçar diversos contes d' *El Cafè de la Granota* per donar una visió general de l'univers de Moncada. També s'hi intercala la veu i la música de mequinensans que van viure la inundació del poble, un recurs que dona emotivitat a l'obra i transmet el dolor de la gent que va viure aquella època.

En acabar la representació, actors i públic van realitzar un breu col·loqui i els representants de l'Ajuntament van regalar a cada centre dos llibres de Jesús Moncada per a les biblioteques escolars.

D'altra banda, al Poble Vell, els alumnes van recórrer els espais de

Vista de Mequinensa
AJUNTAMENT DE MEQUINENSA

la ruta literària i el Parc de la Memòria Jesús Moncada, i allí van imaginar els carrers, places, cafès, sales de ball, terres d'horta, molls de l'Ebre, mines de lignit, llaüts, burgesos, botiguers, pagesos... i tot allò que conforma el deliciós espai literari de Jesús Moncada.

ESTAMPES RIBERENQUES

Una tempesta perfecta // Quim Gibert

«El vell Dan Tucker era un tipus fi. Es rentava la cara en una paella. Es pentinava els cabells amb una roda de carro. Va morir d'un mal de queixal en el taló. Aparta't del camí, vell Dan Tucker. Arribes tard per a sopar». Es tracta del fragment inicial *Old Dan Tucker*, cançó que un grup de Virgínia va popularitzar el 1843. Des de llavors ha estat interpretada per diferents cantants nord-americans, el darrer dels quals ha estat Bruce Springsteen, en el CD *We Shall Overcome* (2006). No se sap del cert si Tucker fou un dels pioners de Georgia, un granger estrofolari, un capellà ric... Per no saber, no se sap ni si va existir. Però és un personatge de simpàtic l'imaginari ianqui. En el mateix CD, que és un homenatge a Pete Seeger, també hi ha una peça dedicada a Jesse James, immortalitzat per Hollywood com a bandoler i per d'altres com a precursor antisistema.

L'origen fundacional dels Estats Units queda situat el 1620 amb l'arribada dels pelegrins del vaixell mercant Mayflower a les costes de Massachusetts. Tot i que encara no fa ni cinc segles d'aquest episodi, la Casa Blanca sap que un dels suports de la nació és disposar d'un imaginari atractiu i compartit. I les cançons i els altres llenguatges artístics que fan referència a fets històrics, anècdotes incloses, forgen aquest univers que explica un poble. Amb rigor, Joan Francesc Mira diu que la narració, en aquest cas en forma de melodia, pot parlar d'una gent ancestral que: «des de sempre, des del temps anterior a la memòria, ocupa aquesta terra per fer-ne un país nou» (*El Temps*, 24-2-15). L'antropòleg valencià afegeix que tota nació mitifica el seu passat més o menys distant, els seus principis i la seua

continuïtat diferenciada: «és un component d'aquell conjunt de referents, imatges, senyals que els grups humans produeixen i gasten per imaginar-se, projectar-se, representar-se, reinventar-se i justificar-se».

Si algú va bastir la seva obra poètica sobre un imaginari català a la deriva, aquest fou sens dubte Jacint Verdaguer. I ho va fer amb tant d'encert, que va treure la nostra llengua del pou. Andreu Carranza, autor d'*El poeta del poble*, premi Josep Pla de 2015, afirma que mossèn Cinto fou un dels grans artífexs de la resurrecció del català després de dos segles de decadència. Carranza concreta que Verdaguer agafa la llengua del poblet, en plena dissolució i la transforma en literatura d'alt nivell lèxic, «el poble es va sentir dignificat». Ho va fer valent-se de la xarxa eclesiàstica: la poesia popular va arribar a la gent senzilla per mitjà de l'església. L'escriptor ebrenc diu: «la gent humil com la meua àvia veu que aquella llengua que desapareixia és entronitzada». Sobre l'actualitat, Carranza denuncia: «per què ens ha estat segrestat de la memòria col·lectiva, aquest Verdaguer? Per què se'l continua estudiant com si fos un poeta carincló?» (*Ara*, 8-1-15).

El desprestigi social del català a la Franja de Ponent augmenta dia rere dia, sobretot entre els més joves. I, en conseqüència, la llengua sembla condemnada al pitjor. Revitalitzar la llengua, com fer-ho? Si Verdaguer va ser clau en la represa és perquè s'hi abocava, com si el món s'acabés; es buidava, com si anés a vida o mort. Va ser un apassionat, va protagonitzar una tempesta perfecta.

Encetem una nova modalitat d'entrevistes: les **Entrevistes intemporals**.

Sentirem la veu de persones amb les que malauradament ja no és possible conversar, però de les quals, a través de tot el que d'elles coneixem, podem imaginar quines serien les respostes.

Una manera d'acostar-nos a personatges interessants per als nostres lectors.

DOLORS PIERA I LLOBERA, DONA SINDICALISTA PREOCUPADA PELS ESDEVENIMENTS DE CATALUNYA DURANT TOTA LA SEUA LLARGA VIDA

«Tenim un deure sagrat de contribuir al progrés de la humanitat»

// SOFIA PINYERES

Filla d'una família progressista, va heretar del seu pare la passió per la pedagogia. Estudià magisteri a l'Escola Normal de Lleida. Treballà en diverses poblacions catalanes on aplicava tècniques Freinet. Va militar, des de la fundació, a la FETE-UGT; va ser membre del PSUC. En plena Guerra Civil, el 1937, presidí la Unió de Dones de Catalunya. Regidora de l'Ajuntament de Barcelona. Acompanyà La Passionària en el míting realitzat al Velòdrom d'Hivern de París. Després de la guerra, es va exiliar a França on va estar detinguda i empresonada quatre mesos. Marxà a la República Dominicana i després a Xile on es va reunir amb el seu company Pere Aznar i Seseres, van nàixer els seus dos fills i allí en deixà definitivament.

Paraules d'aquesta mestra progressista: La infància representa el demà, i nosaltres tenim un deure sagrat de contribuir al progrés incontenible de la humanitat.

Pregunta. *Vostè va nàixer en un petit poble d'Urgell.*

Resposta. Efectivament, el 21 de juliol, amb la calor de l'estiu, vaig venir a aquest món, l'any 1910 a Puigverd d'Agramunt.

P. *La seua família era de tradició republicana.*

R. El meu avi matern, Pau Llobera, va ser milicià voluntari durant la Primera República i un dels fundadors del centre republicà de Puigverd d'Agramunt.

P. *El seu pare era mestre de mentalitat progressista.*

R. Efectivament, el meu pare coneixia les orientacions pedagògiques més renovadores i era una persona molt preocupada per la vida i les necessitats de les famílies dels seus alumnes.

P. *Sembla que la vocació de mestra li ve del pare. Ens pot parlar de la seua infància?*

R. Com a filla de mestre, de petita,

passava moltes hores a l'escola on treballava el meu pare, fins i tot jugava a fer de mestra amb les amigues i alguna vegada vaig substituir el meu pare a l'escola. Entre els anys 1924 i 1928 vaig estudiar a l'escola Normal de Lleida, allí, vaig tenir com a professora una dona que va influir en la meua formació acadèmica i també personal, Pepita Uriz; una mestra amb una formació humana, social i política que va marcar la meua vida.

P. *Es podria dir que a Lleida vostè va començar a materialitzar el seu esperit nacionalista i socialitzant, com va ser aquella etapa?*

R. Les mesures de control polític i de repressió de les manifestacions de catalanitat empreses des del director de Miguel Primo de Rivera (1923-1925) van desvetllar l'oposi-

ció d'un jovent amb esperit nacionalista que aprofità els cercles culturals o l'excursionisme per a dur a terme petites accions de refús a les imposicions dictatorials. A l'Escola Normal hi havia grups de mestres i d'alumnes inquietos amb actituds crítiques. També l'Ateneu Lleidatà va acollir un seguit d'activitats que varen tenir transcendència en els futurs mestres.

P. *Vostè va ser una de les animadores del projecte Batec?*

R. El meu pare i jo ens reuníem els dijous i els diumenges al cafè Express de Lleida amb altres mestres in-

quiets i, a poc a poc, anàrem consolidant el projecte del grup Batec; una revolta pacífica de mestres digna de ser imitada, segons Alexandre Galí, que tenia un fons polític per la defensa de l'escola pública, laica i única. Alhora vaig conèixer i portar a la pràctica les idees del pedagog Célestin Freinet.

P. *Molt jove, comença la seua vida professional.*

R. Als 18 anys, vaig entrar a l'Escuela Nacional de Niñas del carrer Xuclà de Barcelona, impregnada de les inquietuds del grup Batec i les idees de la normal de Lleida. El 1929 vaig guanyar la plaça de mestra interina del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona, creat el 1916, un projecte educatiu de Manuel Ainaud que preveia la construcció de grans edificis escolars i reivindicava la catalanització. Durant el curs 1931-1932 vaig exercir de mestra a Belllloc d'Urgell, després a Balaguer. El juliol de 1934 vaig prendre possessió de la plaça definitiva de mestra d'Escola Graduada de Vilafranca del Penedès. Allí em vaig casar civilment amb qui va ser el meu primer company, Ramon Costa-Jou, mestre com jo. Els dos vam ser els principals animadors de la revista *Colaboración* que es va publicar entre 1935 i 1936. Durant el bienni negre (1934-1936) em van expedientar per exercir la tècnica Freinet.

P. *I el seu compromís sindical va lligat als primers anys de mestra?*

R. El curs de Balaguer em vaig retrobar amb la professora Pepita Uriz, fundadora de la Federació de Treballadors de l'Ensenyament (FETE-UGT). Jo vaig decidir afiliar-m'hi i militar activament. A casa meua es redactava l'*Escola proletària*, òrgan de la FETE. El 1935 vaig passar a ocupar la Secretaria General de la FETE-UGT a Barcelona i vaig representar Catalunya en el congrés estatal de sindicats de mestres celebrat a Madrid. El juny de 1936, també vaig estar delegada per Catalunya en el Congrés Mundial de professors de París. Pocs dies després de l'inici de la guerra, el sindicat es reorganitzà en la Federació Catalana de Treballadors de l'Ensenyament (FCTE), vaig ser elegida secretària de la Secció de Mestres Nacionals de Barcelona i

vam celebrar el primer i únic congrés a Barcelona, el gener de 1936.

P. *De la responsabilitat sindical a la militància política.*

R. Al medi pagès de Vilafranca, el meu home i jo mateixa, ens movíem en cercles afins al Bloc Obrer i Camperol. Vaig formar part de la comissió receptora dels nens asturians fills dels represaliats dels fets d'Astúries l'any 1934, també amb el meu company entrarem al comitè d'ajuts dels presos de la comarca. L'any 1935, vaig ingressar a la Federació Catalana del PSOE amb la intenció de catalanitzar el partit i els sindicats afins. Amb els resultats de les eleccions de febrer de 1936, amb el triomf del Front Popular, vaig estimular la fusió de les dues branques organitzades del socialisme català, la Federació Socialista Catalana del PSOE i la Unió Socialista de Catalunya, i de dos partits amb afinitats amb el comunisme soviètic, el Partit Proletari i la secció de Catalunya del Partit Comunista, en el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC). En produir-se el cop d'estat el 18 de juliol, em vaig incorporar al Comitè Revolucionari de Vilafranca on estava de mestra i secretària del Front Popular.

P. *Ha tingut moltes responsabilitats vinculades a la figura de les dones, en pot comentar les més significatives per a vostè?*

R. Després del 18 de juliol del 36, Ermst Geroe, delegat de la Internacional Comunista al PSUC, em va convèncer de fer-me càrrec de la Secció Femenina del partit. La direcció del partit em va encomanar la responsabilitat d'emprendre la tasca de creació d'una de les organitzacions més emblemàtiques durant la guerra, la Unió de Dones de Catalunya, amb la voluntat d'implicar directament les dones en el combat contra el feixisme. Jo era una representant de les dones de Catalunya en trobades internacionals. El 1937, vaig acompanyar la Passionària al míting del Velòdrom d'Hiver de París. L'octubre de 1937 vaig ser nomenada consellera de l'ajuntament de Barcelona, i l'any 1938, consellera-regidora de Cultura.

P. *A partir de 1938 es produeixen modificacions importants en el seu itinerari personal, és cert?*

R. Aquest any, vaig estrènyer les meues relacions personals amb Pere Aznar, activista polític, president del CADCI durant tota la guerra, amb qui vaig viure la resta de la vida. Des de la conselleria de Cultura vaig promoure l'ajuda als nens de rereguarda a més moltes accions socials. Recordo perfectament el dia de l'ocupació de les tropes franquistes a Barcelona, l'any 1939, vaig ser de les últimes en abandonar l'ajuntament.

P. *Ens podria narrar les vivències d'aquell dia?*

R. El dia que caigué Barcelona, Colomer es féu càrrec de l'alcaldia i Artur Martorell, cap de les oficines de Cultura, li presentà els papers habituals que representaven una hora de firma. Deixàrem la ciutat quan les tanquetes italianes baixaven pel Passeig de Gràcia després d'avisar els companys que romanien al casal del partit.

P. *Després l'exili...*

R. Quan esclatà la Segona Guerra Mundial, jo treballava a l'Oficina

Internacional d'Ajut a la Infància sense sou; vaig ser detinguda i vaig estar quatre mesos a la presó de Fresnes. Va ser una època molt dura. Gràcies als amics del meu company, vaig aconseguir sortir de França amb el vaixell el Cubà, fins a la República Dominicana i finalment, el març de 1940 em vaig reunir a Santiago de Xile amb Pere Aznar. Allí fundarem Amics de Catalunya i vam continuar amb l'activisme polític: immigrants, refugiats polítics, suport a la lluita antifeixista... també vaig reprendre la tasca docent.

P. *Per acabar, un consell de mestra.*

R. La infància representa el demà, i nosaltres tenim un deure sagrat de contribuir al progrés incontenible de la humanitat.

Quan esclatà la Segona Guerra Mundial, [...] vaig ser detinguda i vaig estar quatre mesos a la presó de Fresnes; va ser una època molt dura.

Nota:

Pere Aznar morí el 1990 i Dolors Piera el 2002. La seua vellesa va transcórrer envoltada de l'estimació de les dues filles, Núria i Roser i dels vuit néts i onze besnèts.

Pèire Maurin

// ARTUR QUINTANA

És tradicional entre nosaltres de discriminar, i si pot ser eliminar, les nostres minories. Ho hem fet en el passat amb les minories jueves, musulmanes, càtares i protestants, i potser me'n deixo alguna, i a l'hora actual seguim fent-ho amb les minories lingüístiques, amb especial virulència amb la catalana. Les discriminacions passades són irreparables, les altres encara podríem tractar-les bé. De les primeres només podem fomentar-ne el record, una manera, per més simbòlica que siga, de retornar-los la dignitat que els arrebassàrem. En aquest sentit s'han celebrat els dies 25 i 26 d'abril, a iniciativa de Serret Llibres, Servitur, Gubiana i Arnes-Terra de Cruïlla, unes jornades en record de les nostres, i catalanes i valencianes, discriminades minories càtares i jueves, a Arnes, al Tossal dels Tres Reis i a Sant Miquel d'Espinalbar. El 25 hi hagué conferències i espectacles a Arnes, i el 26 un maridatge cultural i literari al Tossal i Sant Miquel, amb recital poètic entre llamps i trons i sol esplendorós, talment com ha de ser, pel poeta Carles Duarte i l'historiador Wilfried Beck. S'exaltà sobretot la figura d'en Pèire Maurin, de qui Beck n'ha escrit la biografia. Maurin fou el darrer càtar occità, pastor transhumant, refugiat a les nostres terres ebreques i dels Ports, mantenint el contacte amb Occitània, fins que caigué en mans de la In-

Sant Miquel
d'Espinalbar
C. TERÉS

quisició. És personatge prou ben documentat, de la naixença a Montalhon el 1282 fins que és interrogat per la Inquisició a Carcassona el 1323, i se'ns mostra persona de gran dignitat i d'idees molt avançades al seu temps, de tan sagnants intoleràncies. N'ignorem la seua fi. A l'interrogatori inquisitorial declarà: *Sóc i seré pastor. El meu destí és vagar per muntanyes i valls, tenir pertot arreu*

companys i amics que canvien [...] I fer el bé a qualsevol home, sense preguntar-li en què creu. Un vertader bonhome càtar. A l'era de Sant Miquel els assistents signaren un manifest recordant la personalitat coherent, fascinant i il·luminadora d'en Maurin i la necessitat d'evocar-lo en una imatge perdurable en algun indret de les rutes càtares dels nostres territoris.

LO RASPALL

Aigües que obren portells // Ramón Mur

Les aigües torrencials del passat mes de març han fet bé però també han ocasionat algun problema. Per exemple, s'han obert portells en les nombroses parets de pedra seca que envolten els nostres pobles. Aquests vells murs sostenen els bancals d'oliveres i impedeixen que la terra en ploure pugua fer intransitables els camins. Quan cau una tàpia de bancal, s'enfonsa una part important de la història dels pobles del Baix Aragó, a les valls del Mesquí, del Bergantes o del Matarranya, aquí i allà en l'històric Maestrat castellonenc o de Terol.

El pitjor d'aquests danys és que ja no hi ha mestres picapedrers com antany i quan s'obre un portell és molt difícil que es torni a tancar. Les millors parets de pedra seca llueixen a les entrades dels pobles, fixant les terrasses naturals a la vora dels antics camins rals.

En uns cinc-cents metres del camí de la Codonyera a Bellmunt,

sota la serra de Sant Josep, abans d'arribar a la capelleta de Sant Cosme i Sant Damià, les aigües de pluja del mes passat van obrir fins a nou buits de portells. S'han recollit a un costat les pedres grans a fi d'obrir el trànsit de vehicles i persones pel vell camí, però la paret, si el temps i algun nostàlgic del passat amb *perres* a la butxaca no ho impedeixen, quedarà malferida per als anys, i inclús segles.

Causa pena i dolor escoltar que aquests portells ja no tornaran a tancar-se. A aquest pas, la mateixa configuració del paisatge canviarà a cop de pala mecànica. ¿Desapareixeran els terraplens seculars i s'enduran pel davant els turons, els tossals i fins i tot Els Puntals? A la Serra de la Ginebrosa, a vista d'ull humà des de l'ermita de Sant Josep, ja es va obrir fa anys una bretxa en plena muntanya que va deformar l'escenari natural i aquí s'ha quedat.

VII Contapatis al CEIP San José de Calasanz de Fraga

// DOLORS SERVETO

Amb motiu de la festa de Sant Jordi, al CEIP San José de Calasanz hem celebrat un any més l'anomenat Contapatis, que presenta a la comunitat escolar una mostra del treball realitzat per l'alumnat dins el currículum escolar, en les àrees de treball bilingües català-castellà.

En la primera part de l'acte es van desenvolupar dues activitats paral·leles que es preparen al llarg del curs: els alumnes de 3è i 5è contenen contes, mentre els de 4t i 6è fan lectura en veu alta. Enguany anava de princeses: la Blancaneus i la Ventafocs. Els alumnes "contadors" van fer un present relacionat amb la història als alumnes "escoltadors", els van preparar uns jocs i van construir titelles per il·lustrar l'acte. En definitiva, van fer de mestres per una estoneta. Els alumnes participants a la lectura en veu alta van fer una cosa semblant a partir d'altres tipologies textuais.

A continuació, en la segona part, dos alumnes de 6è ens van presentar les danses que s'havien treballat a segon i tercer cicles, enguany dedicades a les cançons i als balls pro-

pis de la nostra terra: la jota, com ho són el ball de coques, que es ballava antigament a Fraga per la festivitat de Santa Anna, i el cadril del Sobrarb, que van cantar alguns alumnes que van a la rondalla acompanyats a la guitarra per una mestra del centre.

Els materials produïts s'intercanviaran amb els elaborats per l'escola Arrels de Perpinyà, amb la

Alumnes del
San José de
Calasanz
celebrant
Sant Jordi
DOLORS SERVETO

qual ja fa dos anys que compartim materials escolars.

Per concloure l'actuació, es passa el nostre drac, mascota de primària, tot representant la llegenda de Sant Jordi, per part dels alumnes de 6è. En acabar les actuacions, la nostra AMyPA entra engalanada amb els vestits de percal per tal d'oferir a tots els participants un benenar dolcet i així recuperar forces.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Ababols // Ramon Sistac

Ababol (papaver rhoeas), ababolera, babol, badabadoc, cacaraquec, caputxí, cararequec, coquelicot, coquerec, gaigallaret, gall, gallaret, gallet, gallgallaret, ganfanó, lloca, màpola, monges, papariu, paparota, paperola, paramà, peperepep, pipiripip, puput, quequerequec, quicaracoc, quicaraqic, quiquiricall, quiquiriquic, roella, roguella, ronsella, rosella, roseller, rosellera, rosguella, rovella, vermelló... Hi ha gent que en diu *amapoles*. Per a mi, anomenar-les així, en castellà, quan tenim un assortit tan gran d'alternatives autòctones, no deixa de representar una enorme manca de sensibilitat. Dubto que algú pugui captar la bellesa de la flor si no és capaç de paladar també, en pronunciar-la, la bellesa de la paraula... A Camporrells diferenciem la *roella* (o "*ruguella*"), que és la planta i es pot menjar quan és tendra, de l'*ababol*, que n'és pròpiament la flor. També ara se n'utilitza a la cuina les llavors torrades per a adobar amanides i pans. No s'ha de confondre mai amb el seu parent, el cascall (*papaver somniferum*), que és el que té propietats narcòtiques.

Ja sé que les roselles (i mira que n'és de bonica, la paraula!) són una mala herba, blasmada pels pagesos. Però, què hi farem! La visió contrastada entre el verd de maig dels bladars, ordiars i civadars, i dels marges, amb el roig intens dels aba-

bols, i encara amb el Pirineu nevad com a teló de fons, no pot deixar ningú indiferent. Segons Coromines, això és el que els va passar als primers pobladors de Camporrells, almenys als qui li van donar el nom (CAMPOS BURRELLOS 'camps vermells o roigs'): «El nom deu al·ludir al color dels camps plens de roselles que són característics d'aquesta part de la Llitera i del Segrià: el poble de Camporrells justament està voltat de camps de blat, i recordo que en visitar-lo va impressionar-me de veure com estaven entacats d'aquest paràsit; també recordo que en veure de lluny, per primera vegada, l'Alta Llitera, des de les Serres d'Àger, em va colpir el color entre verd i rogenc d'aquella plana, possiblement degut a la mateixa raó; amb tot i que en aquelles dues ocasions ni sospitava jo quina podia ésser l'etimologia de *Camporrells*.»

Jo crec que és una visió massa romàntica. Per a mi, més aviat el nom va vindre del color rogenc de la terra, que en alguns indrets pareix que tinga sang com un bon tall de carn. Però no patiu, que no penso espatllar grollerament l'aire poètic de l'instant, i les referències gastronòmiques les limitaré a la flaire primaveral d'una truiteta de pèsols frescos, de tirabecs o de favetes ben tendres (potser *xiulets*). No us n'arriba l'olor?

Vint anys de 'Viles i gents'

// CARLES SANCHO

El 7 d'abril del 1995, ara fa dues dècades, iniciàvem la columna setmanal d'opinió en català tots els divendres que titulàrem 'Viles i gents' al bisetmanari *La Comarca*, publicat a Alcanyís. Era la primera volta que la premsa aragonesa reproduïa periòdicament un text en la llengua pròpia d'una part molt important del territori diferent de la llengua castellana. Anteriorment al 1995 *La Comarca* publicava articles en català, alguns força extensos, pràcticament des dels seus inicis a mitjans de la dècada dels vuitanta, però d'una forma no regular ni programada. Ramon Mur, que havia passat per la direcció de *La Comarca*, va ser l'impulsor del projecte i de seguida vam buscar col·laboradors que aniríem rellevant-nos puntualment en l'encàrrec de d'escriure la columna setmanal. El primer text publicat de Tomàs Bosque presentava la nova experiència de fer possible el bilingüisme real del territori en la premsa del Baix Aragó. "Lo millor que li pot passar...a una comarca àmplia [com la nostra]...és que totes les formes d'entendre el món, de sentir-se ciutadans, de mantindre les tradicions i d'imaginar el temps que ha de vindre, tinguen cabuda amb una certa harmonia... Per consideració als molts lectors de la segona llengua aragonesa que viuen al Mesquí, al Bergantes, al Matarranya i a les ciutats de Casp i d'Alcanyís, no traduirem mai els treballs de la nostra secció". José A. Carrévalo de Mont-roig, Lluís Rajadell de Vall-de-roures i exdirector de *La Comarca*, Tomàs Bosque de la Codonyera i jo mateix de la Vall del Tormo vam ser els primers encarregats de tirar endavant la nova columna. Més tard

s'hi incorporaren al projecte: Carles Terès de Torredarques, Natxo Sorolla de Pena-roja, Miquel Blanc de Calaceit, Josep Puche de Beseit, Juli Micolau de la Freixneda, José M. Gràcia i Artur Quintana, tots dos de la Codonyera. Les columnes de 'Viles i gents' tracten de temes molt diversos: llengua, medi ambient, etnologia, literatura, patrimoni, economia, música, història... Ara fa deu anys, quan vam celebrar el desè aniversari de la columna, vam publicar una antologia dels textos a la col·lecció *Literaturas de Aragón*. Serie en llengua catalana, volum editat pel Govern d'Aragó i que titulàrem *Deu anys de Viles i gents* (2006). En l'actualitat els col·laboradors portem escrites i publicades unes mil columnes en estos vint anys de presència en la premsa. Els últims textos que han aparegut a *La Comarca* poden llegir-se a la web del bisetmanari en la secció de 'Periodismo Independiente' i a la web dels columnistes <https://vilesigents.wordpress.com>. En esta mateixa web també hi trobareu l'altra col·laboració escrita en català al *Diario de Teruel* 'Lo Cresol' que va començar a publicar-se el febrer del 2006 i que ix puntualment cada

Columnistes de 'Viles i gents' i de 'Lo Cresol' en una trobadeta a Torredarques al 1996

C. ANTOLÍN

dissabte. La columna de *La Comarca* representava un model periòdic consolidat i el rotatiu terolenc volia imitar la bona acollida entre els lectors dels textos en català. Participen en la columna 'Lo Cresol' actualment: José M. Gràcia, Artur Quintana, Antoni Bengochea de Calaceit, Maria Dolores Gimeno de Maella i Marta Momblant de Beseit. I també hi havien col·laborat: Silvestre Hernández de Beseit i Marc Martí de Massalió. La major part dels articulistes de les dos columnes procedeixen de l'activa Associació Cultural del Matarranya defensora de la cultura i la llengua catalana en el territori aragonès.

'Viles i gents' i 'Lo Cresol' són les dos úniques columnes que es publiquen setmanalment en català en la premsa aragonesa d'expressió castellana, a *La Comarca* i al *Diario de Teruel* respectivament. Recordem que a l'Aragó també comptem, des de fa quinze anys, amb una revista totalment escrita en català com la que teniu a les mans: *Temps de Franja*. Normalitzar la llengua pròpia en tota la premsa aragonesa és un repte que cal aconseguir per defensar i promocionar el patrimoni cultural de tots els ciutadans.

Un homenatge a Serret, el Baix Aragó i la seua gent

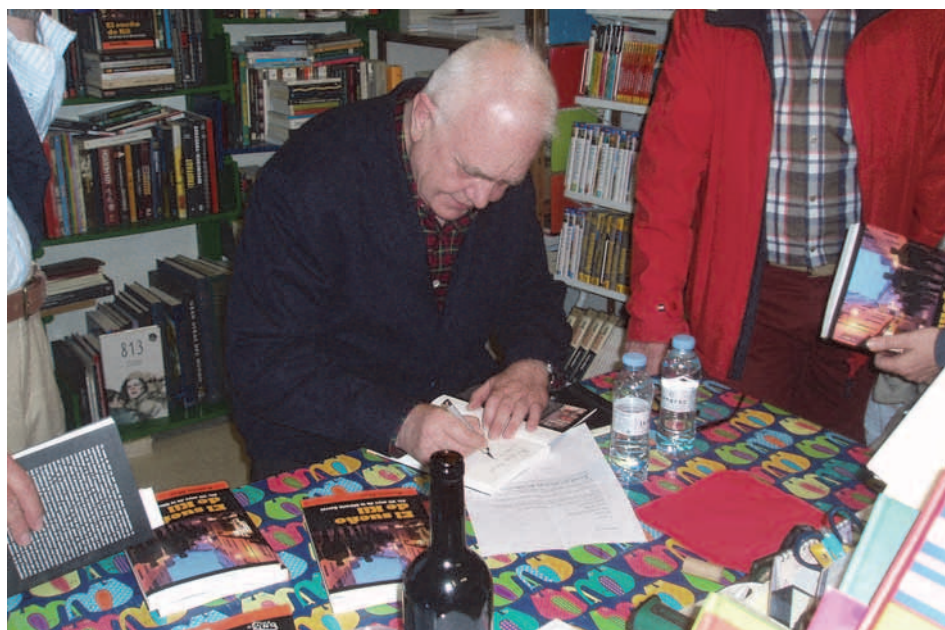
// MÀRIO SASOT

El passat 21 d'abril es va presentar a la llibreria Antígona de Saragossa el llibre de l'escriptor, periodista i activista cultural bellmuntà Ramon Mur, *El sueño de Kil*, dedicat "als 30 anys de la llibreria Serret", com afegeix el subtítol de la coberta. El llibre, com digué l'autor, el va escriure al caliu de la convocatòria, l'any 2013, dels primers Premis Serret de Literatura Rural, amb motiu del trentè aniversari del naixement d'aquesta llibreria ("però com podia esperar guanyar un premi amb un llibre que estava dedicat a la persona que els creava?" – explica sorneguerament Mur).

L'obra de l'escriptor de Bellmunt és el producte d'una sàvia mescla de gèneres, a cavall entre la crònica d'actualitat, la crònica històrica i el reflexiu assaig filosòfic. Tota ella vol ser un homenatge "a tota la gent del Matarranya, d'Alcanyís, del Mesquí i el Bergantes que, en una terra poc poblada i amb uns recursos econòmics i socials limitats, ha tingut uns grans somnis i ha aconseguit realitzar-los des del seu lloc.

Per a visualitzar la cerca d'aquests somnis, Ramon Mur ha creat uns personatges com a Marcel Llompart, transsumpte en cos i ànima d'Octavi Serret, que des del seu utòpic llogaret de La Vimetera, aconsegueix aixecar una potent indústria artesanal del vim que triomfa finalment en plena època de Motorland. Un altre personatge rellevant, el que dóna nom al llibre, és el de Kil Bayod, un jove metafísic que des del Mas de Valdejerique, aplica sobre l'evolució d'aquesta terra i d'aquesta gent tan especial, els seus coneixements sobre l'existencialisme de Martin Heidegger.

Aquests i altres personatges com Rebled, amic i admirador confès de la tasca de l'Octavi Serret en la seua llibreria, serveixen a l'autor de fil conductor per a lligar esdeveniments succeïts a la comarca durant tot un segle. A partir de l'esmenta-

Ramon Mur firmant llibres i coberta del llibre presentat
MÀRIO SASOT

da celebració dels trenta anys de la llibreria durant 2013, l'acció dóna un salt enrere en el temps cap a l'11 de gener de 1913, just cent anys després, quan un piquet de jornalers llibertaris, coincidint amb la festa de l'Arbre van clavar tres imponents pins negres, que serien els primers tres pals de llum a la localitat de Vallde-roures.

Paral·lelament a la trama individual d'aquets i altres personatges, el relat dóna compte de les principals iniciatives culturals i econòmiques del Baix Aragó històric, des de la creació de l'Institut d'Estudis Humanístics d'Alcanyís (un dels pocs que existeixen a Espanya), passant per entitats de fonda arrel matarranyenca com la Fundació Noesis, Ascuma, etc., ressaltant el paper de nombrosos regeneracionistes i intel·lectuals que es van preocupar pel desenvolupament cultural i econòmic d'aquesta zona, sense oblidar l'homenatge a persones més properes en el temps i en el cercle d'amistats de Mur com Desideri Lombarte o l'Artur Quintana.

El periodista de *El Periódico de Aragón*, Antonio Ibáñez, que intervingué en la presentació del llibre de Mur a Saragossa, destacà la conta-

giosa capacitat d'entusiasme, de il·lusionar-se i de treball de Ramon Mur, "una il·lusió i un entusiasme que ha sabut transmetre en aquest llibre a través d'una prosa exquisida, aconseguint, a més a més, moments molt divertits."

El text ha estat editat per l'editorial Ònix. El seu responsable, Òscar Esquerda Salvadó, que també hi va assistir a la presentació, explicà que des de la seua feina sempre ha apostat per recolzar i difondre les iniciatives culturals sorgides des de la Franja, a la que qualificà com "un oasi cultural gairebé miraculós en aquests temps".

Erial Edicions publica el I Premi Serret de Poesia Rural

// FERNANDO MORLANES

Campo de ortigas, el poemari de José Manuel Soriano, ha resultat ser el guanyador del premi de Poesia rural de la Libreria Serret. Ha estat editat per Erial Edicions de Saragossa, en un primer pas de col·laboracions posteriors entre les dues entitats. El jurat va justificar la seva elecció “pel seu alt i, alhora, intens lirisme, per la limpidesa i elegància d’un llenguatge senzill capaç d’eleva a categoria poètica una naturalesa profundament dramàtica i haver sabut situar en el seu centre estètic el dictat verbal de l’home nu i emotiu.”

El propi nom del premi “Poesia Rural” ens podria remetre a una lírica idíl·lica, rànica, seca, estèril més que poc creativa perquè utilitzar la poesia per a mostrar una estètica d’idíl·lis i pèrdua d’idíl·lis, sembla un esforç inútil, va, buit i poc intel·ligent.

José Manuel Soriano ens mostra un altre camí. En la seva lírica, el paisatge domina el “jo”. A vegades, fa la impressió que el poeta no mostra les seves pròpies reflexions, sinó les que li dicta el paisatge. Així ho confessa en el poema introductori: *Llueve luz / y el paisaje me hace suyo*. Efectivament. A les terres del Matarranya i del Baix Aragó, tan acostumades als climes extrems, és la llum la que desplega davant nostre un paisatge acomodat en la so-

ledat i el silenci. A través de la llum, el paisatge ens atrapa i comença a parlar-nos. Així, el poeta ens adverteix que és en aquest instant, quan el paisatge el fa seu, quan aconseguix ser feliç.

El poemari segueix el seu relat en tres capítols o apartats: “El paseo”, “Métodos de la ausencia” i “Eres mi casa”, que juntament amb el poema introductori dalt esmentat i un “Epílogo” que pretén presentar una anàlisi retrospectiva —de fet, es titula “Retrovisor”—, perquè tot intentant traslladar a la lírica la tècnica del relat, reprenem el seu origen i les seves circumstàncies.

Segons Octavi Serret, promotor dels Premis de Literatura Rural

José Manuel Soriano durant la presentació del llibre a Saragossa
FERNANDO MORLANES

“es tracta de convertir el certamen en una cita anual de les Arts en l’ambient catalano-aragonès primordialment, encara que amb la vocació de dirigir-se per descomptat a tot Espanya”. “Aquest premi —continua Serret— pertany a una ambiciosa realització que requereix el suport i la cooperació de tots els mitjans oficials, institucions i empreses privades que vulguin sumar-se, i té, com a objectiu complementari i més proper, la promoció turística local, no només el mateix Vall-de-rourès i els atractius esportius i artístics del Matarranya i la Terra Alta, sinó els racons amb encant que proliferen pel Baix Aragó, les Terres de l’Ebre o el Maestrat”.

DONES

Lliga internacional de dones per la pau // M. Llop

La WILPF, Women’s International League for Peace and Freedom, compleix 100 anys aquest 2015. Els objectius fundacionals de la WILPF són: *reunir dones amb visions polítiques i bagatges filosòfics i religiosos diferents, determinades a estudiar i a donar a conèixer les causes de la guerra i a treballar per una pau permanent*.

Actualment la Lliga té seu a Ginebra i a Nova York amb presència a 30 països. La presidenta actual és la costa-riquenya Adilia Caravaca, dinamitzadora d’organitzacions socials a Amèrica Llatina, principalment en el desenvolupament social, els drets humans, els drets dels pobles indígenes i molts més projectes.

L’any 2014, la WILPF va rebre el premi ICIP Constructores de Pau, per unanimitat de la Junta decisòria. Per *ser una or-*

ganització pionera en la creació d’una tradició de feminisme pacifista internacionalista i constitueix un referent per a totes les iniciatives de dones per la pau. Aquesta ha estat la quarta edició del Premi ICIP Constructores de Pau. El premi consisteix en una escultura creada pel Premi Nobel de la Pau i escultor Adolfo Pérez Esquivel i una dotació econòmica de 4.000 €. El 24 de febrer es va lliurar l’entrega del premi al Parlament de Catalunya, de Presidenta a Presidenta.

El 24 de maig de 1982 un grup pacifista de dones europees instaurà aquest dia per recordar les campanyes realitzades per les britàniques que es van oposar a la OTAN i a la instal·lació de les seues bases militars. Farem visibles les seues aportacions commemorant el proper 24, de maig Dia Internacional de les Dones per la Pau i el Desarmament.

Maria Girona - Anna Maria Moix

// MARTA MOMBLANT RIBAS

Hi ha gemmes en literatura que no es troben precisament sota títols de novel·la o poesia... i malgrat tot, poden contenir més elements d'aquestes línies artístiques que molts dels volums subscrits sota els respectius gèneres. És el cas de la petita peça: *Maria Girona, Una pintura en llibertat*, un refinadíssim assaig compilat per Edicions 62 l'any 1977 per l'aleshores editor i també escriptor J. M. Castellet junt amb l'escriptora i intel·lectual Anna Maria Moix.

El tractat —avui exhaurit— que dedicaren a l'obra de la pintora barcelonina vinculada per la seva segona residència i projecció artística a Calaceit, i qui just ens ha deixat el passat mes de març, és divideix en dues parts; la primera, és de'n Castellet —a qui també varen fer ho-

menatge per la seva tasca cultural la passada tardor, un any després de la seva mort, en un entranyable acte que presidí el conseller Mascarell al Teatre Romea de Barcelona—. I la segona, de l'Anna Maria Moix, subratllant-ne la seva peculiaritat el fet que d'aquesta autora d'origen consanguini de Nonasp. Aquesta és una de les poquíssimes obres escrites en català que se li publicaren.

La part que correspon al guardonat editor, tot i breu, defineix l'època històrica en la que va emergir la pintora, fent-ne també un acurat retrat del context en què l'artista es va formar i consolidar. I la resta, és tot poètica de l'An-

na Maria Moix, qui, en un domini de la nostra llengua que ja voldrien posseir molts autors consagrats al monolingüisme de casa, ens narra —aquest és el mot precís— en bellíssimes imatges fetes paraula, el que a través dels ulls, percep de les imatges plàstiques de Maria Girona.

Amb *Maria Girona, Una Pintura en Llibertat*, no només se'ns permet gaudir, entre artistes, del generós fruit

que dona la franca admiració, sinó que també ens arriben pistes precises sobre la dimensió d'una altra poc *visibilitzada* interessant creadora.

U12

La Mequinensa d'Alarcón i Bretón de los Herreros // Esteve Betrià

En el número 116 de gener de 2013, m'esplaiava a propòsit de les referències a Mequinensa que apareixen al *Manuscrit trouvé à Saragosse*, obra de l'escriptor polonès Jan Potocki (1761-1815). Ara intentaré fer veure una cosa semblant amb les obres *El Ebro* —subtitulada *Comedia en un acto escrita con el plausible motivo de inaugurarse la navegación de dicho río, canalizado desde San Carlos de la Rápita a Mequinenza*— (Madrid, 1857) i *¡Buena pesca!* (*Tradición aragonesa*) —també intitulada *La pesca de las anguilas*— (Guadix, 1854) dels escriptors romàntics espanyols Manuel Bretón de los Herreros i Pedro Antonio de Alarcón, respectivament.

Sobre Bretón de los Herreros deixeu-me fer un comentari personal, una breu digressió. A aquest autor, nascut a Quel (La Rioja) el 1796 i mort a Madrid el 1873, està dedicada una via urbana a l'exvila de Gràcia (Barcelona) —just en paral·lel al carrer de les Carolines, on hi vaig viure part de la meua infància i adolescència graciensa—, una via on morí el 15 de maig de 1939 —en concret al número 19 bis— el meu admirat Joaquim Ruyra.

Enllestida la digressió personal, ara només en resta afegir que tant en el cas de la breu (39 pàgines) obra teatral de Bretón de los Herreros com en el de també breu narració de Pedro Antonio de Alarcón, tots dos autors es limiten —tal com havia fet Jan Potocki— a esmentar el nom del Poble en les seves respectives obres; i poca cosa més. Tanmateix, Pedro Antonio de Alarcón (Guadix, 1833-Madrid, 1891), situa de manera fantàsica l'acció del seu conte en una fantàsica "aldea", amb un no menys fantasiós castell *...medio edificado y medio tallado en una roca que lamían de una parte las ondas del río Ebro...* Però potser el millor serà llegir el resum que d'aquesta narració trobem en el web del Grupo de Investigación del Cuento Es-

pañol del Siglo XIX (GICES XIX) de la Universitat Autònoma de Barcelona: *A la orilla del río Ebro, lejos de la aldea, vive en una cabaña un rústico pescador, Damián, con su hermosa mujer, Carmelita. Mientras que Damián pesca anguilas tendiendo las redes entre los tablones de un puente levadizo, Carmelita, insatisfecha de su vida, gasta toda la ganancia de su marido en la vestimenta y se sienta cada día en la puerta de la cabaña, vestida de gala, soñando con su buen destino. Al otro lado del puente se halla el castillo del barón D. Jaume de Mequinenza, glorioso batallador de la Guerra de Sucesión. Llega el día en que D. Jaume vuelve a su castillo y se fija en Carmelita y se enamoran. El amorío acaba siendo sospechado por el marido, quien decide permanecer en la cabaña y mandar un mozo a vender las anguilas en la comarca. Una tarde de mayo, cuando Damián y Carmelita descansan fuera de la cabaña, la sensación de cansancio y la sospecha de la infidelidad, junto con la inoportuna presencia de D. Jaume al otro lado del puente, provocan en Damián un odio fuerte y repentino. Se despide de su mujer diciéndole que va a pasar la noche en la aldea cuando en realidad se dirige a los fosos del castillo. Ocho horas después, cuando los pescadores intentan alzar los tablones hundidos del puente levadizo, encuentran, en el fondo de las redes, la cabeza de D. Jaume y el cuerpo de Carmelita. Entonces aparece Damián con una sierra en la mano, enloquecido, gritando entre carcajadas: "¡Buena pesca!"*.

No puc deixar d'assenyalar que en aquest resum el barón és anomenat amb la forma catalana D. Jaume, mentre que en la resta d'edicions consultades d'aquesta *Tradición aragonesa* el barón es anomenat D. Jaime. Potser es tracta d'un simple lapsus dels estudiosos de GICES XIX; però mai no se sap.

Al·legacions a l'esborrany del currículum aragonès per a secundària i batxillerat

// CLARIÓ

Esta a punt de tancar-se el període d'al·legacions al currículum aragonès per als ensenyaments secundaris i de batxillerat. Sorprenentment, a l'esborrany no apareix el currículum referent a la "Lengua Aragonesa Propia del Area Oriental" o Català però sí que hi és el que fa referència a la "Lengua Aragonesa Propia de las Áreas Pirenaicas y Prepirenaicas" o Aragonès. Tampoc no queda clar com s'han d'organitzar els instituts de secundària per a incloure les dues sessions setmanals de Llengua Pròpia que estableix el document.

L'associació de pares CLARIÓ ha elaborat nou al·legacions al text en dues direccions. Per una banda, per a

que es clarifique com s'ha d'organitzar l'optativitat dins els centres. I per altra banda, per a què al currículum de les Llengües Pròpies d'Aragó es tracten amb igualtat de condicions les dues llengües i els professors de català tinguin finalment una programació a la qual es puguin remetre.

Si s'aprova el currículum d'esta manera, l'I.E.S. Matarrana no veu la manera de poder ofertar l'assignatura en horari de mati i tots els alumnes de la comarca perdrien l'opció d'aprendre la llengua materna del territori.

Mont-roig, 19/04/2015

Per a més informació:

<http://www.educaragon.org/noticias/noticias.asp?idNoticia=10499>
clariomatarranya@gmail.com

Pepa Nogués Secretària de Clarió. T. 676 308 021

Teresa M. Ballester Membre de Clarió.
T. 685 575 493

NO SOM D' EIXE MÓN

Campanyes // Francesc Ricart

Com cada any, abril és un més intens al voltant de la llengua: la Diada de sant Jordi és cada vegada més potent en tot l'àmbit lingüístic. Si a més hi afegim la proximitat del 25 d'abril, data clau del País Valencià i, enguany, les convocatòries a Palma amb gran resposta popular i presència de docents, certament ens trobem en el temps més actiu i productiu de l'any en campanyes a favor de la llengua.

Per arredonar el temps que ens toca, ara ens trobem en període electoral, en plena campanya de les autonòmiques aragoneses i les municipals. I la llengua?, és present en la campanya? Tradicionalment –bé, una tradició de curta volada– en l'àmbit autonòmic només els socialistes sense gaires concrecions programàtiques han aparegut com els "defensors" del català. Les cometes ací no són gratuïtes perquè em sembla prou objectiu valorar com a molt minsos els resultats quan els ha correspost governar... La norma des del 1982 ha estat que els partits s'hi han presentat amb un buit i un silenci clamorosos, menystenint la qüestió. Al meu entendre, ho he dit a bastament, l'absència és la demostració que no es tracta d'una cosa que els afecte, això no els toca, no va amb els aragonesos, que és un afer interessat dels qui parlem estrany a la part oriental, una part del territori a la qual, per cert, fins no fa gaire que no la tenen en compte. "Males" llengües –com la del malaguanyat alcalde de Fraga Cisco Bertran– han dit i escrit de manera contundent que Aragó ha donat l'esquena molt temps a la Franja i, recordeu, que el bon Jan del Cisco coneixia el pa que s'hi donava.

Tornem-hi. A les eleccions del 24 de maig *Podemos*, aquest partit-exprés cridat a trencar el bipartidisme de l'Estat i el d'Aragó, ens ha sorprès anunciant que en el seu programa inclouran

que l'ensenyament del català siga obligatori, amb les mesures necessàries per a fer-lo viable. Certament, en els moments que vivim sota mínims hem de celebrar continguts programàtics valents i d'acord amb mesures homologables arreu on hi ha un llengua minoritzada i en perill d'extinció. Però,... Sí, aviat hem llegit un "però", o això m'ha semblat quan el cap de llista d'aquest partit a l'Aragó ha pun-tu-a-lit-zat que: «*La política del Gobierno de Aragón ha sido abandonar a los hablantes de las lenguas propias*» ha denunciado Echenique quien ha asegurado que eso no lo van a hacer ellos pero "tampoco utilizarlo para generar animadversión" entre la ciudadanía.» Em sona al que han dit respecte al procés a Catalunya. Hi diuen: nosaltres estem pel dret a decidir ("no abandonarem els parlants"), però no som independentistes ("no generarem animadversió amb els espanyols"). O sigui, veurem si som davant de fer truites sense trencar ous, o una cosa pareguda.

Amb tot, la novetat de *Podemos* respecte al nostre català em porta a cridar l'atenció –ja sé que un no té cap altaveu ni cap influència, però que quede escrit– sobre com és desitjable i fins i tot necessari que els partits es manifesten clarament sobre l'ensenyament del català i que els ciutadans sàpiguen a qui voten respecte a aquesta qüestió vital per a les nostres comarques. Aleshores cal –caldria– que tots els que sabem el que ens juguem en els pròxims anys féssem campanya perquè els partits incorporen aquest punt en els programes i, en conseqüència, fer campanya a favor dels qui ho complixquen. No hi ha gaire temps, però les associacions i la xarxa podrien engegar una campanya decidida a favor dels partits responsables que fessen "bandera" de l'ensenyament del català.

Que hi ha algú?

Més sobre la Franja, encara

// JOAQUIM TORRENT

La Franja de Ponent com a entitat geogràfica amb una personalitat pròpia i peculiar es configura a partir de la llengua, la qual ens remet a una història, uns costums i un origen comú amb les immediates terres ponentines del Principat. A partir d'aquí només hi ha un pas per constatar que aquestes comarques comparteixen identitat amb la resta de les terres “on es diu bon dia” –en expressió manllevada de Coromines, qui afirmava que el seu país arribava fins on es deia aquesta salutació–. Justament aquest fet és el que cou a més d'un. I per això no ens haurien d'estranyar els intents de reduir, tot escamotejant-li la denominació que més li escau, una realitat tan viva i tangible com és la Franja de Ponent a un fet asèptic i pretesament neutral, en virtut d'interessos no sempre confessables. Uns intents, a més, que si tenim un poquet de perspectiva històrica podrem veure que tenen un nítid paral·lelisme –i no per casualitat– amb el procés de substitució de la denominació “País Valencià” per la pretesament neutral de “Comunitat Valenciana”. Aquests problemes terminològics poden, aparentment, semblar foteses, però no ho són gens, al contrari, no són més que la punta de l'iceberg que posa de relleu una greu sèrie de mancances –moltes premeditades– adreçades a ocultar l'especificitat de la Franja de Ponent.

No hem d'oblidar que, a hores d'ara –tal com va ser exposat al seu dia a la comissió de cultura del Parlament de Catalunya per Jaume Borbon, ex-alcalde de Mequinensa–, aquest territori continua tenint la més alta proporció d'habitants catalanoparlants del nostre domini lingüístic –toquem ferro!–, i és alhora Aragó l'única comunitat autònoma de l'Estat que no ha reconegut plenament i d'una manera efectiva i explícita els drets lingüístics de tots els seus habitants. És més, ens trobem amb la total inexistència d'una política lingüística i cultural específica per a la Franja

de Ponent. El català és, a la Franja, una assignatura optativa, i no a tots els col·legis. I s'imparteix en el millor dels casos, dos hores a la setmana, però ben sovint sols una hora i en algunes viles cap. Força col·legis no tenen ni un diccionari de català. Es fa ben evident –després del pitafi de la inoperant llei de llengües anterior i la posterior consagració del Lapao– que sense la persistència, a l'Aragó, d'una política secular d'alineació i de prevenció contra tot allò que pugui ser percebut com a català la situació seria tota una altra. Com a botó de mostra ens serveix veure com l'anada de joves catalanoparlants a instituts, per exemple, del Pont de Suert (vall de la Noguera Ribagorçana) i Graus (vall de la Isàvena) provoca comportaments lingüístics a favor o en contra del català, respectivament.

Es fa del tot necessari, especialment des del Principat, trencar estereotips negatius, prescindir de declaracions retòriques i actuar amb molta humilitat i amb molt tacte, a través d'un ajut efectiu i de la convivència. No cal dir, respecte a aquest punt, que l'afavoriment d'un turisme sostenible provinent del Principat es configura com una eina molt positiva per evitar la despersonalització. I també per evitar el preocupant fenomen de la consolidació creixent de la frontera. Aquesta ha estat secularment molt permeable, i les relacions entre les dos bandes molt intenses. No hem d'oblidar que la ciutat de Lleida històricament ha fet la funció de centre gravitatori d'una zona molt extensa que s'endinsa a l'Aragó almenys fins a Montsó. Paradoxalment, a hores d'ara, la consolidació de “l'Estat de les Autonomies” ha contribuït a consolidar unes fronteres abans molt més imperceptibles. Tal com afirma el professor Josep Lluís Espluga en el seu treball “La imatge de l'altre: aragonesos i catalans fronterers que s'observen mútuament”, els habitants de la Franja de Ponent es poden convertir en “víctimes d'una orga-

nització politicoadministrativa que disminuiria el seu ventall d'opcions”, i es pregunta: “A qui beneficia l'enduriment de la frontera?”

En definitiva, no podem permetre que la resta de les terres de parla catalana continuen desvinculades d'unes comarques tan properes en tots els sentits, ni que els drets dels seus habitants continuen sent persistentment conculcats. Cal actuar, però, amb tot el tacte del món, encara que sense arribar a que “la prudència ens faça traïdors”. Dit això, també crec que en una perspectiva a llarg termini no hem de descartar afavorir, d'una manera constructiva, l'aparició d'un moviment civico-polític que actue des de la pròpia Franja a nivell municipal i comarcal –ja han aparegut tímidament algunes formacions polítiques amb aquest perfil–. No oblidem que el simple fet d'existir unes condicions objectives que determinen l'existència d'una determinada realitat col·lectiva no vol dir que automàticament hi haja consciència d'aquesta. Abans de res cal una “faena” prèvia; això explica la fonamental importància que té el fet que un grup d'intel·lectuals inicialment actue com a catalitzador.

Tal com deia l'eminent geògraf Josep Iglésies, “Quina força porta en ell mateix el nostre idioma, el qual, generació darrere generació, l'han mantingut (els habitants de la Franja) –potser inconscientment– contra totes les envestides de milers de mestres, de notaris, de metges, de funcionaris de tota mena, de capellans i tota altra gent que es deia instruïda i s'emmotllava a les consignes de la colonització castellanitzant” –fins ara!, afegiria...–, i “justament en aquests darrers anys, en què la destrossa i les imposicions han causat més danys, [...] resulta molt positiva l'existència d'un desvetllament d'intel·lectuals locals que lluiten per mantenir el parlar connatural”... Un desvetllament que, malauradament, com estem veient, s'intenta truncar com siga per evitar que done cap fruit...

VIII TROBADA D'ESTUDI PER A LA PRESERVACIÓ DEL PATRIMONI DE PEDRA SECA ALS TERRITORIS DE PARLA CATALANA

Calaceit, 15, 16 i 17 de maig 2015

Organitzen

Promou

pedra
seca

VIII TROBADA D'ESTUDI
PER A LA PRESERVACIÓ DEL
PATRIMONI DE PEDRA SECA ALS
TERRITORIS DE PARLA CATALANA

© Carles Terès

* ponències * comunicacions *
* exposicions * llibres * art *
* música * visites guiades *

Suport institucional

Ajuntament de Calaceit

INSTITUT RAMON MUNTANER
Fundació privada dels Centres d'Estudi de Parla Catalana

Patrocina

Col·laboren

www.trobadapedraseca.cat